

Д.І. Кузьма (Мінск, РІВШ)

РОЛЯ М.В. КАЯЛОВІЧА Ў СТВАРЭННІ АСТРОЖСКАГА КІРЫЛА-МЯФОДЗІЕВАГА БРАЦТВА

Міхаіл Восіпавіч Каяловіч – вядомы гісторык і публіцыст другой паловы XIX ст., які актыўна займаўся грамадскай дзейнасцю. Яму належала значная роля ў працэсе аднаўлення праваслаўных брацтваў на тэрыторыі заходніх губерняў Расійскай імперыі ў 1860-ых гадах.

Варта ўвагі яго ўплыў на працэс утварэння Кірыла-Мяфодзіевага брацтва ў г. Астрозе.

Важнейшай асобай, ад якой залежаў пачатак функцыянавання гэтага аб’яднання вернікаў была дачка былога міністра ўнутраных спраў і старшыні Дзяржаўнага савета графа Д.М. Блудава – Антаніна Дзмітрыеўна. Яе знаёмства з М.В. Каяловічам адбылося восенню 1861 г. пры дапамозе Івана Аксакава [1, с. 351]. Паміж імі на дзесяткі гадоў усталяваліся добрыя адносіны. Летам 1863 г. Міхаіл Восіпавіч напісаў пісьмо графіне, дзе даваў свае парады адносна паездкі ў Кіеў, якую хацелі ажыццявіць Антаніна Дзмітрыеўна і яе бацька. У прыватнасці, гісторык указваў, што ў гэтым горадзе неабходна было “ажывіць грамадскія сілы” і падтрымаць дзейнасць прызначанага ў снежні 1862 г. генерал-губернатарам Паўднёва-Заходняга краю Мікалая Мікалаявіча Анянкова [3, л. 44]. Ужо тады вучоны пісаў аб неабходнасці стварэння аўтарытэтнага праваслаўнага брацтва на ўкраінскіх землях. У якасці аднаго з лепшых месцаў для яго размяшчэння ўказваўся Кіеў. Пры гэтым М.В. Каяловіч перасцярагаў ад таго, каб прапанавалі ўзначаліць новае аб’яднанне Ксенафонт Гаворскаму, які з ліпеня 1862 г. выдаваў у гэтым горадзе часопіс «Веснік Паўднёва-Заходняй і Заходняй Расіі». На думку даследчыка, “пры многіх сваіх вартасцях ён мае недахоп выклікаць антыпатыю вакол сябе, і гэта пашкодзіла б справе” [3, л. 44].

П. Быкаў, апісваючы гісторыю ўзнікнення ў 1865 г. Кірыла-Мяфодзіевага брацтва ў г. Астрозе, адзначаў, што менавіта Міхаіл Восіпавіч, якога ён назваў “вядомым знаўцам гістарычных лёсаў Заходняга краю”, прапанаваў стварыць такое аб’яднанне вернікаў менавіта на Валыні ў горадзе Астрозе, з-за таго, што раней гэты населены пункт быў месцам дзейнасці князёў Фёдара і Канстанціна Канстанцінавічаў Астрожскіх. Яны, на думку М.В. Каяловіча, былі вядомы сваёй працай па развіцці праваслаўнай асветы і былі “рэўнаснымі абаронцамі праваслаўя і рускай народнасці” [2, с. 64].

Акрамя таго, прыводзіліся звесткі, што ўся мясцовасць, дзе знаходзіўся Астрог, уваходзіла пры жыцці прападобнага Мяфодзія ў склад яго епархіі.

А.Д. Блудава разгарнула актыўную дзейнасць па стварэнні брацтва. Па запрашэнні графіні ў склад гэтага аб'яднання ў якасці яго назіральных увайшлі Я.Н. Нялідава, А.А. Назімава, С.М. Бацюшкава, Ю.М. Зіноўева, княгіня Е.Н. Даўгарукава, Г.Ф. Цютчава, Е.Н. Карамзіна, С.В. Ланская, М.І. Сінявіна, Е.Д. Стрэмавухава, княгіня Е.П. Урусава, Е.В. Галаган, З.А. Зарудная, А.П. Ісакава, М.С. Муханава, княгіня М.А. Мяшчэрская, Е.В. Дашкава, графіня А.Г. Шарамецева, і Е.П. Ярмолава. Кожная з гэтых асобаў пры ўступленні ў склад брацтва ахвяравала па 50 р., якія пайшлі на стварэнне капіталу таварыства ў памеры 2000 р. [2, с. 64].

Больш таго Міхаіл Восіпавіч аказваў дапамогу графіні А.Д. Блудавай не толькі ў справе арганізацыі брацтва, але і ў падрыхтоўцы яго статута. Гісторык значна дапоўніў першапачатковы вырыянт гэтага дакумента. Так, у сваім пісьме ад 20 студзеня 1865 г. ён пісаў Антаніне Дзмітрыеўне, што яе праект брацтва варта было б перапрацаваць і рэдагаваць як сапраўдны статут. Гісторык выступаў за больш шырокую праграму дзейнасць будучага аб'яднання, верагодна для таго, каб пасля не прыйшлося ўносіць змены ў гэты дакумент пры афармленні новых накірункаў працы брацтва [2, с. 63]. Статут гэтага аб'яднання вернікаў быў зацверджаны архіепіскапам Валынскім і Жытомірскім праасвяшчэнным Антоніям [2, с. 64].

Акрамя таго, М.В. Каяловіч склаў спецыяльную запіску, прысвечаную будучай дзейнасці брацтва. Там ён пісаў аб неабходнасці з боку праваслаўных святароў больш цесна працаваць з сялянамі. Дзякуючы гэтаму, у заходнім рэгіёне маглі б згутавацца мясцовыя “здоровыя элементы” для супрацьстаяння польскай рэлігійнай прапагандзе [2, с. 63].

Пры стварэнні брацтва ў г. Астрозе паўстала пытанне аб пошуку будынкаў для яго размяшчэння. Міхаіл Восіпавіч прапанаваў Антаніне Дзмітрыеўне выкарыстаць для гэтай мэты пустуючыя і разбураючыяся памяшканні былога езуіцкага калегіума, якія знаходзіліся ў той час ва ўласнасці праваслаўнага духавенства. Для пачатку працы брацтва трэба было толькі атрымаць афіцыйны дазвол на іх перадачу гэтаму аб'яднанню і адрамантаваць. Але пры больш грунтоўным аналізе стовішча гэтых будынкаў з боку капітана Генеральнага штабу Эртэля выявілася, што для пераабсталявання памяшканняў патрабавалася досыць шмат сродкаў, да таго ж яны знаходзіліся ў шкоднай для людзей балоцістай мясцовасці. Тады зноў звярнуліся да Міхаіла Восіпавіча з просьбай знайсці новы будынак. Гісторык не мог сам паехаць у Астрог і таму распачаў перапіску з мясцовым саборным пратаіерэям айцом Іаанам Падвысоцкім. Гэты святар прапанаваў выкарыстаць пустуючыя руіны зачыненага ў 1832 г. манастыра капуцынаў.

Па гэтым пытанні распачаліся працяглыя перамовы графіні А.Д. Блудавай з міністрам дзяржаўных маёмасцяў генерал-ад'ютантам А.А. Зеленым. Яны завяршыліся паспяхова і манастырскія будынкi былі перададзены брацтву.

Таксама вялікую дапамогу пры вырашэнні першапачатковых пытанняў арганізацыі і дзейнасці гэтага аб'яднання аказаў П.М. Бацюшкаў, які ў той час кіраваў пабудовай праваслаўных казённых цэркваў у заходніх губернях. П. Быкаў указваў: “Наколькі М.В. Каяловіч, як меўшы асабістыя сувязі з мясцовымі дзеячамі ў Заходнім краі, у тым ліку і на Валыні, мог садзейнічаць вывятленню умоў стварэння і забеспячэння дзейнасці брацтва, настолькі П.М. Бацюшкаў меў магчымасці адшукваць шляхі да ажыццяўлення гэтых задач” [2, с. 65].

Міхаіл Восіпавіч перыядычна наведваў А.Д. Блудаву ў Санкт-Пецярбурзе. Хутчэй за ўсё гэта было звязана з паседжаннімі Астрожскага Кірыла-Мяфодзіевага праваслаўнага брацтва, якія часта адбываліся ў гэтым горадзе. Так, у пісьме, напісаным хутчэй за ўсё ў 1868 г., ён прасіў прабачэння, што не зможа прыехаць да Антаніны Дзмітрыеўны з-за таго, што якраз у той жа дзень Іван Пятровіч Карнілаў арганізоўваў развітальны абед, прысвечаны, верагодна, яго апошнім дням працы ў якасці япякуна Віленскай навучальнай акругі. На гэтым мерапрыемстве М.В. Каяловіч планаваў “у крузе блізкіх і знаёмых яшчэ раз пагаварыць аб народнай адукацыі ў Заходняй Расіі” [4, л. 78–79].

Створанае А.Д. Блудавай брацтва працягвала актыўна дзейнічаць. Паседжанні гэтай арганізацыі ў Санкт-Пецярбурзе адбываліся і ў 1878 г. [5, л. 11]. Дабрачынная дзейнасць графіні распаўсюджвалася за межы гэтага аб'яднання вернікаў. Напрыклад, у 1881 г. гісторык выказваў падзяку графіне за кнігі, якія былі падараваны яго брату-святару. Ён адзначаў, што Восіп Восіпавіч Каяловіч іх “чытаў з вялікай увагай” [6, л. 2].

У сакавіку 1883 года М.В. Каяловіч пісаў да графіні з просьбай знайсці якую-небудзь пасаду ў Астрожскім брацтве для здольнага студэнта духоўнай акадэміі Абрамовіча. Гэты малады чалавек быў родам з Валыні, але ад сталічнага клімату і інтэнсіўных заняткаў яго здароўе пагоршылася, і гісторык прапанаваў яму не адлічацца з вучэбнай установы, а толькі адправіцца ў водпуск, які можна было б з карысцю правесці ў Астрозе [7, л. 22–23].

Такім чынам, М.В. Каяловіч адыграў значную ролю не толькі ў пашырэнні ідэі аднаўлення праваслаўнага брацкага руху, але і сам прымаў ўдзел у гэтым працэсе. Яму належала значная роля ў арганізацыі дзейнасці Астрожскага Кірыла-Мяфодзіевага брацтва. На працягу многіх гадоў ён актыўна сачыў за дзейнасцю гэтага аб'яднання вернікаў і сам удзельнічаў у яго працы.

1. Аксаков, И.С. Письмо к А.Д. Блудовой от 22 сентября 1861 г. / И.С. Аксаков // Иван Сергеевич Аксаков в его письмах / с предисл. А.Ф. Аксаковой, т.3: письма, 1857–1886 гг. – С. 350–351.
2. Быков, П.Н. Пятидесятилетие состоящего под высочайшим его императорского величества государя императора покровительством Острожского Кирилло-Мефодиевского православного церковного братства. 1865–1915 / П.Н. Быков. – Пг. : Тип. В.Ф. Киршбаума, 1915. – 432 с.
3. Коялович, М.О. Письмо к А.Д. Блудовой от 29 июня 1863 г. / М. Коялович // Российский государственный архив древних актов (РГАДА). – Фонд 1274. – Оп. 1. – Д. 3299. – Л. 44–45.
4. Коялович, М.О. Письмо к А.Д. Блудовой (1868?) / М. Коялович // Российский государственный архив древних актов (РГАДА). – Фонд 1274. – Оп. 1. – Д. 3299. – Л. 78–79.
5. Коялович, М.О. Письмо к А.Д. Блудовой от 6 мая 1878 / М. Коялович // Российский государственный архив древних актов (РГАДА). – Фонд 1274. – Оп. 1. – Д. 3299. – Л. 11–12.
6. Коялович, М.О. Письмо к А.Д. Блудовой 3 декабря 1881 / М. Коялович // Российский государственный архив древних актов (РГАДА). – Фонд 1274. – Оп. 1. – Д. 3299. – Л. 2–3.
7. Коялович, М.О. Письмо к А.Д. Блудовой 31 марта 1883 / М. Коялович // Российский государственный архив древних актов (РГАДА). – Фонд 1274. – Оп. 1. – Д. 3299. – Л. 22–23.